

A mezőkomáromi Szent Péter és Pál-plébániatemplom

Mezőkomárom község a Sió csatorna bal partján elterülő, dombos vidékre épült. A középkori falu a községtől délre, a Sió mellett feküdt. Pfeiffer János kutatásai szerint a Zaka nevű településhez tartozó egykori templomfalak maradványait az ún. Sírhegyen találták meg.¹ A környező vidék a 16–17. században, a török hódoltság idején elnéptelenedett, a közeli Németiből áttelepített jobbággyokkal népesítették be a lakatlan területet. A település mai neve a 18. században állandósult, amikor a herceg Batthyány család sármelléki uradalmi központjává vált.² Lakosai földműveléssel, főként gabona- és kukoricatermesztéssel, állattenyésztéssel foglalkoztak, és a környező szőlőhegyeken (Aranyhegy, Középhegy és Alsóhegy) szőlőt műveltek. 1757-től mezővárosi ranggal büszkélkedett a falu, Mezőkomárom területe azonban fokozatosan csökkent. Határából 1802-ben mérték ki Lajoskomáromot, melyhez 1922-ben és 1932-ben újabb területeket csatoltak. A település központi szerepét a 19. század elejétől fokozatosan Enying vette át.³ Az 1870-ig herceg Batthyány Fülöp birtokában álló uradalmi te-

rület öröklés útján a gróf Draskovich családhoz került. Az évszázadokon át Veszprém megyéhez tartozó település 1950. március 16. óta Fejér megyéhez tartozik.

Az egyház megszervezése és a templom építésének körülményei

A veszprémi főegyházmegye papságának névtára szerint már 1496-ban említették Mezőkomárom papját: „altarista S. Georgii in Comar”.⁴ A katolikusok régebbi temploma a mai falun kívül, a régi temetőben állt. 1697-ben Szily István licentiatus végezte benne a legszükségesebb lelkipásztorkodást, majd az 1720-as évek elejéig a simontornyai ferencesek. Egy 1817-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint 1723-ban alapították katolikus parókiáját.⁵ Az uradalomban betöltött vezető szerepe nyomán az egyház megszervezé-

* Köszönet Gömörny Juditnak a kutatás során nyújtott segítségért.

1 Vida Antal plébános jegyezte fel, hogy ez az egykori településnév (Zaka) csak a nép nyelvén maradt fenn, mert a falut újraterelítő Batthyányak szigorúan meghagyták, hogy a község neve Mezőkomárom legyen. PFEIFFER János: *A veszprémi főegyházmegye plébániáinak rövid története*. Gépirat. Veszprémi Főegyházmegyei Levéltár, é. n. 168–169.

2 A Sárvíz (Nádor-csatorna) és a Sió közti, északnyugati irányba nyitott, mocsarakkal szabdalta tájon Mezőkomárom átkelőhely volt Veszprém és Somogy megye között. Oklevelekben először Somogy megye rovásadó összeírásában (dicalajstromában) említették a települést 1536-ban. 16. századi neve „Saar Komar” (azaz Sárkomárom) volt, a 17. században felbukkant a „Révkomárom” elnevezés is. Egyes források szerint 1649-ben Batthyány Ádám hozta létre a mai Mezőkomárom elődjét. 1536 – Saar Komar (ekkor még Somogy megye), 1542 – Komar (itt már Veszprém megye), 1662 – Révkomárom (a Batthyány család sármelléki uradalmának falujaként említik), 1676 – Mező Comarom. In: ILA Bálint–KOVÁCSICS József: *Veszprém Megye Helytörténeti Lexikona*. Budapest, Akadémiai

Kiadó, 1964. 264–265. Ld. még DANÍ Lukács: Mezőkomárom. In: *Fejér Megyei Történeti Évkönyv*, 22. Szerk. FARKAS Gábor. Székesfehérvár, 1991. 101–102. 1678-ban Batthyány Kristóf elzálogosította a falut, ahol a török kiűzésekor (1688) mindössze nyolc jobbággy maradt. De már egy évvel később újra benépesült. A Rákóczi-szabadságharc idején a császári zsoldosok pusztításai nyomán azonban ismét elnéptelenedett.

3 1895-ben vásárolta meg az enyingi uradalmat gróf Draskovich Józseftől Csekonics Endre gróf. A 20. század első harmadában a község legnagyobb földbirtokosa az Esztergomi Római Katolikus Főképtalan volt. Később a főképtalan Wertheim Miksa és fiai részére adta bérbe a községet. 1950 és 1954 között az összeépült Szabadhídvég településsel egyesítették, melytől csupán a Sió csatorna választotta el, s ekkor neve Mezőhídvégre változott.

4 *Veszprémi schematismus. A veszprémi főegyházmegye papságának névtára*. Veszprém, Veszprém Egyházmegyei Hatóság, 1975. 129–130.

5 Veszprémi Érseki Levéltár (a továbbiakban VÉL), I.1.7. Acta et fragmenta visitationes canonicae parochiarum, XX.11.

1. Torony
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

se is itt összpontosult a 18. század elején. Az 1724-től induló anyakönyvezések alapján már önálló katolikus plébániával rendelkezett a település, melyhez tizennégy filia kapcsolódott: Enying, Bozsok, Ádánd, Falu és Városhídvég Szabadhegygel, Nagyberény, Szokol, Nyék, Mezőszentgyörgy, Dég, Káloz, Lepsény és Szilas.⁶ A szórvány pasztorációt végző ferencesek után az első

6 Később leváltak a községek, 1838-ban végül Enying és Bozsok, majd 1846-ban Lajoskomárom, 1945-ben Hídvég.

7 VÉL, I.1.13. 1/4.1733: *Protocollum Episcopale. A veszprémi egyházmegye összeírása 1732–1733.* 43–44; VÉL VIII. 31. Pfeiffer János hagyatéka, 41. doboz, Mezőkomárom; továbbá KÖRMENDY József: Fa- és sövénytemplomok a Veszprémi Egyházmegye területén a 18. században. *Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei*, 10. 1971. 62. Az alapítás és építés kezdeteiről Angyal Vendel, Ősi egykori plébános is írt egy is-

lelkipásztor Miskoltzy Gergely licentiatuus volt, ő kezdte meg az anyakönyvezést. A mezőkomáromi egyház megszervezése után náddal fedett fatemplomot építettek (1720–1725 körül), amely 1735 környékén már közel állt a pusztuláshoz.⁷ 1728-ban Borsothy Péter lett a plébános, aki ekkor végzett Nagyszombatban, s később a veszprémi székesegyház esperese lett. Batthyány Lajossal a hívek szorgalmazására egy új, kőből és téglából épített templom létrehozása mellett döntöttek, melynek alapkövét Bíró Márton veszprémi püspök tette le 1742. június 23-án, abban okmányt helyeztek el az alábbi kronosztikonnal:

„Honori beati petri et pavli exTrivitVr / Ista DoMVV saCra / et IpsIVs noViter erigenDae strVctVrae / priMVV et angVLarIs LapIs / reLigVIIIs sanCti VICtorInI MartIrIs / Vt hostes eCCLesiae VICti erVbesCant / Ita eXornatVs atqVe a praesposItto s. MagDaLenae / eörslensI VICarIoqVe generaLI / MartIno bíró Die 23-ta IVnII positVs / est, eXVrgat /et el qVo CItIVs e thersaVrIs /gratlae sVae DeVs trIbVat InCreMenta /aVXIIlo patronorVM LVDovICI Batt'lanII /aC CaroLI VtrIVsqVe eXCeLLentIsSIMI /athLetae, et fVLCrI gLorlosae / patrlae regnI In Vngariae aC ILLIVs CanCeLLarII, /IstIVs Vero InCLItI regIMInIs generaLIIs / qVorVM pla reCorDatIo (hVVCsqVe) hIC qVoqVe / VIgeat In seras posterItates et perpetVas aeternItates.”⁸

A Szent Péternek és Pálnak szentelt templom építésének körülményeiről, korabeli felépítésének, tagozatainak pontos részleteiről egyelőre nem ismeretesek további források. A Batthyány család iratainak részét képező, a mezőkomáromi uradalomhoz tartozó iratok között található egy 1746. január 24.-i dátummal ellátott, pecsétes tanúsítvány, miszerint Borsothy Péter plébános és a mezőkomáromi egyház képviselőtestülete (Öreg Bíró Nagy Mihály, Jó István, Ros Mihály, Sebestény Mihály, Márké János és többek) Rádiskoviel Ferenc számtartótól kértek búzát a „mezőkomáromi Szentegyház harangjai megvételére”.⁹ Ebből következik, hogy a templom 1746 legelejére nagyjából felépülhetett, s bizonyosnak tűnik, hogy nyugati homlokzatánál már ekkor torony is tartozott hozzá, amelybe a harangokat szánták.

metertőt, de kéziratában feltehetően nem pontosan szerepelnek az adatok, pl. nem kezdhetette el Batthyány Fülöp építtetni a templomot az 1720-as években, hiszen 1781-ben született. VÉL H-IV/1. Angyal.

8 VÉL, VIII. 31. Pfeiffer János hagyatéka, 41. doboz, Mezőkomárom.

9 Fejér Megyei Levéltár (a továbbiakban FML), XIII.3. Batthyány család iratai (1686–1888), I.2.d.3. Mezőkomáromi uradalom iratai (1720–1749).

Szintén a Battyhány család iratanyagából származik egy 1756-os és egy 1773-as térkép, amelyeken jól látható az akkori településen feltüntetett katolikus templom (közvetlen közelében a reformátusok akkori templomával). A korábbra datált, vázlatszerű térképen az enyingi uradalom részét képező Mezőkomárom település házsorai között, a Sió partjához közel ceruzával rajzolt két apró kereszt jelzi a község két templomának helyét. Az 1773-as térkép egy kisebb metszetet ad az uradalom mezőkomáromi határáról, ahol a területi beosztás mellett lakó- és más épületek ugyan nincsenek feltüntetve, a két templom épülete egymáshoz közel azonban jól kivehető.¹⁰

A plébániatemplom épületének története

A templomépület

A kelet–nyugati fekvésű, 25 × 10 méter alapú, homlokzati középtornyos templom a falu főutcája mentén, kis téglatámfallal megtámasztott dombon áll. A nyeregteővel fedett hosszház délkeleti oldalához féltető mellékhajó csatlakozik, a szentélytől északnyugatra pedig L alaprajzú sekrestye. A négyzet alaprajzú, homlokzatonál jóval keskenyebb tornyon alacsony, bádogfedésű sisak található (1. kép). A templom szentélye a főhajónál kissé keskenyebb, a nyolcszög három oldalával záródik. Az épületen szürkére festett cementlábazat húzódik körbe, az oldalhajón tagolatlan, a templomépület többi részén gazdagon profílozott formában, a faltagoló pilaszterek vonalában golyvázódva. A templom falfelületei pilaszterekkel, az oldalhajó falai lizénákkal tagozottak. Az épület sarkain és az ablaktengelyek közeiben található pilaszterek egyszerű profílozású fejezetekkel vannak ellátva, a szintén egyszerű tagozatokból álló, 1:2:1 magassági arányú párkány alsó eleme és frízrészze a pilaszter felett golyvázódik. A templom tornya szintén pilaszter keretelésű, a párkányszint alatt a sarokpilaszterek közti szakaszon negyedkörívben legömbölyített sarkokkal kialakítva. A toronnyal tagozott főhomlokzaton egy álló téglalap alakú, keretezetlen ajtónyílás található, benne kétszárnyú faajtóval. Az ajtó felett keret nélküli, kör alakú ablaknyílás húzódik. A tornyot a hajón körbefutó zárópárkány köztes

2. Főhomlokzat, részlet
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

övpárkányként tagolja, felette még két alacsonyabb szint található, egyszerűbb, lapos tagozatokból kialakított, keskeny övpárkány által elválasztva. A felsőszintet a plasztikusabb pilaszterfejezetek felett lizénaként továbbfutó keretelés és kiülő párkány zárja. A második toronyszint délnyugati homlokzatán egy négyzet alakú ablak, a legfelső szakaszon mindegyik oldalon egy-egy nagyobb, félköríves záradéku ablak helyezkedik el, felette a homlokzat síkjára rögzített fém óraszám lappal (2. kép). A templom főhajójának déli homlokzatán három pálcatagos, záróékes keretelésű, szegmensíves záradéku ablak látható. A sekrestye

¹⁰ FML, XIII.3. Battyhány család iratai (1686–1888), Enyingi uradalom mérnöki hivatalának mappái III. 1756–1844., 50. téka, A.1./1756. jelű

térkép és D773. Mező-Komáromi határ térképe.

3. Templombelső (szentély)
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

L alaprajzú épületének félteteje a főhajó zárópárkánya alatt csatlakozik a templomhoz. Délnyugati homlokzatán az oromfalban álló téglalap alakú padlásajtó, északnyugati homlokzatán szegmensíves záradéku ablak, északkeleti homlokzatán egyenes záródású ajtónyílás, azzal egy tengelyben felette szegmensíves záródású ablak húzódik. A homlokzat oromfalán kis kör alakú, pálcátagos szalagkeretű szellőzőablak található. A templom délkeleti oldalhajójának északkeleti homlokzatán egy, délkeleti homlokzatán három ablak fedezhető még fel. A hosszoldal második tengelyében nyílik a templom oldalbejárata.

A templom toronyalja a földszinten fiókos dongaboltozattal van fedve. Az oldalfalak előtt egy-egy deszkapad található. A padlón szürke cementlap burkolat. A szilárd anyagból épített, vakolatdíszes homlokoldalú, torony felőli boltszakasz terét kitöltő karzatot két pillér és két falpillér támasztja alá, három nyílása félköríves. A toszkán jellegű fejezettel ellátott pillérek szélességében a karzat homlokoldalán lizénák futnak fel. Az árkádívek záradéka felett keskeny, profilozott osztópárkány húzódik. A lizénák az osztópárkány felett lemeztagos lábazzal és fejezettel képzett törpepilaszterekké alakulnak, melyek lábazzata az osztópárkány, fejezete a karzattal lemeztagos párkányának golyvázódó részét képezik. A törpepilaszterek közeiben fekvő, negyedkörívvel kimetszett sarkú téglalap alakú, mélyített falmezők találhatóak. A nyílásívek felett, középen stilizált angyalfej és -szárnyat viselő záróék látható. A templomtér karzatalja három csehboltozat által lefedett, a

pillérek és falpillérek a homlokzati pilaszterekhez hasonló, toszkán jellegű fejezetekkel. A délkeleti boltozó sarkába a karzatra vezető lépcsőt határoló fal vág bele L alakban, itt nyílik a karzatra vezető lépcsőház ajtaja. Az északnyugati boltszakaszban a falnál fa gyöntatófülke áll. A délkeleti boltszakaszban két pad található. A hajónál keskenyebb szentélyt fiókos dongaboltozat fedi, a főhajó három, hevederekkel elválasztott csehsüveg-boltozattal van lefedve. A boltszakaszokat pilaszterek által alátámasztott hevederek választják el egymástól, a heveder közepén végigfutó sekély vájattal. A karzatalj és a főhajó padlója harántirányban, hálóban rakott kelheimi kőlappal van burkolva. A szentélyt a hajótól elválasztó diadalív egyszerű, tagolatlan falmező (3. kép). A hajó boltozatát alátámasztó sarokpilaszter fejezetének felső eleme párkányként fordul át a diadalív falsíkjára, és fordul be a szentély felé. A szentély boltozatát alátámasztó sarokpilasztereken és a diadalív pilléreként kiképzett szakaszán egyszerűsített ión jellegű fejezet található a hajó megfelelő tagozataival egy magasságban. A szentély falai tagolatlanok, csak a délkeleti oldalhajó felőli szakaszt töri meg egy betekintő ablaknyílás. A szentélyben a Szent Péter és Pál főoltára, a diadalív déli oldala mellett a hajóban a Nepomuki Szent János-, északon a Szent Anna-mellékoltárok találhatóak. A szentélyben a diadalív előtt a fából készült szembeisméző oltárasztal látható. A hajó északnyugati falán, a mellékoltártól nem messze elhelyezkedő szószék a sekrestye mellékterében elhelyezkedő falépcsőről közelíthető meg. A szentély északnyugati falán nyílik a sekrestyébe vezető ajtó. A sekrestyében – és a síkmennyezetes mellékhajóban is – sakkáblaszterűen lerakott, vörös-fekete cementlap burkolat található. A sekrestye északkeleti falán található a bejárati szélfogó építménye, északnyugati falán pedig a nagy méretű sekrestye- és ruhásszekrény. A bejárattal szemben lévő falon magas szegmensíves záradéku nyílás enged betekintést a keskenyebb térrészbe, ahol a karzatra vezető, kétkarú egyenes falépcső található. A hajó és a szentély találkozásánál képződő, sekrestye terébe lépő pozitív sarok bejárat felé néző falán félköríves szoborfülke húzódik. Az oldalhajó és a templom szentélye felől egy, míg a főhajó felől három nyíláson át közelíthető meg az oldalhajó felé. A főhajó délkeleti falán három szegmensíves nyílás található az ablakok tengelyében. A toldaléképület délnyugati falán egy Mária-oltárt helyeztek el. A mellékhajóban a fal mellett kettésével, a szentély melletti szakaszon pedig hat sorban elhelyezett padsorok láthatók (4. kép).

Felújítások a 18. század második felében és a 19. században

A 18. század közepén elkészült templomépület további története 1746 után közel száz éven át (1750 és 1850 között) alig adatolt, csupán néhány egyházlátogatási jegyzőkönyv tett említést a templomról. A 19. század közepétől azonban a források tanúsága szerint számos helyreállításon és több nagyobb léptékű felújításon is keresztülment az épület a plébánialakkal együtt.

Jankó Gábor 1839 és 1854 között vezette a parókiát Mezőkomáromban, az ő ideje alatt vált Lajoskomárom önállóvá. Az 1846-os egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint a templom „jelen állapotjára nézve elég erősnek láttatik, és tartósságot ígér minden részeiben, azonban a naponként szaporodó hívek befogadásához egyre szűkebb”.¹¹ A bővítésről szóló kérést már ekkor benyújtották Batthyány Fülöp kegyúrnak.¹² Az említett jegyzőkönyv nem tett említést a templomtető állapotáról, melynek javítását már 1845-ben kérte a plébános, hivatkozva arra, hogy a tetőn utoljára 1827-ben végeztek munkálatokat, s azóta a zsindegy nagyon szétnyílt. Az 1852. november 11-én készített kimutatás részletes adatokat közöl a tető javítására költött tételekből.¹³ Az összesítésben említik, hogy a templom és a torony meszeltetését későbbre halasztották. Ebből feltételezhető, hogy ekkor már a falak is javításra szorultak.

A tetőzet állapotának kérdése gyakran felmerült a templom épületének történetében. Legtöbbször javításokat eszközöltek, nem teljes cserét vagy felújítást, így a hibák néhány évente ismét felszínre kerültek. Mezőkomárom régi, Vas megyei nemesi családból származó, gyógyítóként is tevékenykedő plébánosa, Vida Antal (plébános 1854–1894 között) 1865. október 24-én a püspöknek írt levelében jelezte, hogy az erős szélviharok miatt megrongálódott a tető, és az egész tetőzet cseréje időszerű lenne. Néhány gerendát már annyira

4. Templombelső (Nepomuki Szent János-mellékoltár, padosrok és mellékhajó részlete)
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániateplom
(fotó: Csomortány Levente)

tönkretett a szű, hogy fel kell dúcolni, a templom főtetőzetéről pedig a sekrestyére folyik az esővíz, átnedvesíti a boltozatát. Ám ekkor csak a legsürgősebb javításokat végezték el, kb. 50 forint értékben, Pátzay Ferenc építőmester szeptemberi kalkulációjában jelezte is, hogy az árajánlat a tetőzet ideiglenes javítására vonatkozik. Néhány éven belül sürgetővé vált egy nagyobb renoválás: 1869-ben a kegyúr és a püspök engedélyével és anyagi hozzájárulásával (1000, illetve 1091,81 forint) bádogos-, ács-, cserepes-, valamint kőművesmunkákat végeztek a tetőn.¹⁴

A település 1858. évben készült kataszter jellegű térképén látható a templom jelenlegitől eltérő alaprajzi kontúrja. Ennek alapján egyértelműen megállapítható, hogy a délkeleti mellékhajó ekkor még nem, feltételezhető viszont, hogy az északnyugati oldalhoz csatlakozó sekrestye a mostanival azonos formában fennállt.

11 VÉL, I.1.7. Visitationes Canonicae, 1846. XXXVIII.10. A vizitáció jegyzőkönyvéből az is kiderül, hogy a templom szomszédságában lévő plébániaház erős anyagokból épült 1788-ban, s jó állapotban van.

12 A templom befogadóképességének problémája újra és újra előfordul a következő évtizedekben. A plébánosok leveleiből tudható, hogy csupán a mezőkomáromi hívek számára is szűkösen bizonyult a belső tér, ráadásul a filiák nem rendelkeztek saját templommal, az ottani hívek is Mezőkomáromba jártak misére. Ehhez kapcsolódik a szintén az 1846. évi Canonica visitatio iratanyagában található folyamodvány és egy június 7-i levél gróf Zichy Domonkos püspökhöz, melyben a lajoskomáromi közösség megírja, hogy saját templommal nem rendelkeznek, csak egy imaházuk van, de a közösség szeretne egy saját papot. VÉL, I.1.7. Visitationes Canonicae, 1846. XXXVIII.10.

13 VÉL, I.1.44. Acta Dioecésana 787/1845, 837/1852. A dr. Mihályfi József, a kegyúr képviselője és Köves János enyingi plébános aláírásával el látott kimutatást maga Jankó plébános állította össze. Az összesen 1357 forint értékű felújítás alatt ács- és kovácsmunkát végeztek, cserepeket javítottak és cseréltek, stb. A rendelkezésre álló forrásokból még az is kiderül, hogy a munkák során kimaradt némi nyersanyag (16 szál deszka, 18 öl fenyőszál és 130 darab lécs).

14 VÉL, I.1.44. Acta Dioecésana 1142/1865. Az árajánlat az alábbiakról szól: a sekrestye tetején az eltörött „szalufák” megerősítése kapcsokkal, a torony mellett az északi részen két törött „szalufa”, 1 koszorúfa, 1 hosszú kötés megerősítése és földúcolása kapcsokkal együtt, a „farazaton” és torony mellékén cserép kijavítás, 300 db cserépszindely, 25 db görbe cserép, a sekrestye fölött csatorna és lefutó cső cinkből. VÉL, I.1.44. Acta Dioecésana 519/1869.

1860–1880 között a Batthyány-levéltár kegyurasági iratai szolgálnak némi információval a templom épületén végzett kisebb helyreállításokról, melyek arra engednek következtetni, hogy ebben az időszakban jelentősebb tatarozás nem történt.¹⁵ A plébániatemplom 1859–1860. évi számadásából például kiderül, hogy abban az évben megújították az ablakokat, üvegesmunkára 2 forint 60 krajcárt költöttek. 1870-ben kisebb kőművesmunka történt, 1871-ben pedig a sekrestyénél javították a cserepet, valamint kovácsmunkára költöttek, és asztalosmunkára az orgonához. 1874-ben toronyóra gondozására, harangokra és a haranglábakra, sőt a templom tetőzetének tűz elleni biztosítására (hat évre) is fordítottak pénzt. 1875-ben ismét a cserépszindely javítására kellett költeni, majd 1880-ban az oltárkép tisztításáért és festéséért 15 forintot fizettek.

A 19. század legvégén (1898–1899) egy teljes körű felújításnak köszönhetően megújult a már meglehetősen rossz állapotban lévő épület. A helyi római katolikus egyház földjeinek hasznélvezője évtizedeken át Schlakker Károly (1895 és 1942 között Mezőkomárom plébánosa) volt, akinek többször akadt konfliktusa a hívekkel.¹⁶ Nem sokkal kinevezése után számolt be a püspöknek az akkori állapotokról, miszerint a külső vakolat nagy része már lehullott, s belül is darabokban szakadozik, a falak pedig olyan koszosak, mintha füsttel vonták volna be őket, csonkák a szobrok, vörössel van bemázolva a szószék, s az oltárképeket is ki kell javítani a helyi mester „nevetséges pingálása” miatt. Schlakker is jelezte, amit elődei már a múlt század közepe óta kértek az egyházmegyei hatóságtól, tudniillik, hogy a templom nagyon szűk, a hívek nem férnek be, sokan emiatt maradnak távol a miséktől. S aki mégis eljön, az oda szorul, ahová éppen tud, az oltár köré csoportosulva, vagy a sekrestyében zsúfolódva. Ezért szükséges lenne a templomot mindkét oldalról oratóriummal bővíteni. A plébános épületnagobbításra vonatkozó kérését ismét nem támogatták. A püspök döntését megelőző esperesi vélemény szerint ugyanis a plébános által előterjesztett tervrajzok és költségvetés alapján nincs szükség a bővítésre. Rosos István esperes 1898. március 3-án kelt levelében három indokkal támasztotta alá ellenkezését: egyrészt az évi perselypénz kevés, egyáltalán nem azt

mutatja, hogy annyian látogatnák a templomot, hogy azt bővíteni kellene. Másrészt az építkezés a benyújtott költségvetés alapján 11 047 forint 19 krajcár lenne, s a templom összes vagyona kevesebb ennél, így a bővítést jelen állás szerint nem engedheti meg magának a plébánia, ráadásul a plébános „már 3 éve súrlódásban van” híveivel a párbér és a munkaváltság miatt.¹⁷ A püspök, helyt adva az esperes meglátásainak, nem támogatta a bővítést, viszont egy nagyobb méretű felújítást igen.

1898. augusztus 2-án leveléhez mellékelte Schlakker Károly plébános Horváth Sándor veszprémi építőmester, Marxreiter A. Viktor pécsi festő és Jiratko Albin, a berendezés felújításáért felelős mester árajánlatait.¹⁸ A püspök engedélyezte a renoválás megkezdését, ugyanakkor kiemelte, hogy az előzetesen kalkulált 5834 forint 53 krajcár összköltséget semmiképpen ne lépjék túl. Horváth Sándor az alábbi munkálatokat végezte el 1898. augusztus 31-én készült, javított költségvetése alapján összesen 1681 forint 23 krajcár + 892 forint 50 krajcár, azaz 2573 forint 73 krajcár értékben: a kórus pártafalának könyöklőpárkányát kihúzták cementhabarccsal, a torony belső vakolatát javították, a tető cserépfedését helyreállították, az éleket és hajlatokat letisztították, az esetleges hézagokat kívülről meszelték. Továbbá a sekrestye megrepedt boltozatát kimeszelték, s falán törtek egy két méter széles és három méter magas nyílást. Levakolták még kívülről a sekrestyét, a templom lábazatát (112,32 m²), s a homlokzatot (1117,79 m²), ami szint is kapott. Az elvégzendő feladatok között szerepelt még 24,6 folyóméter (fm) téglá „sturcz” (stulc) készítése lépcsőnek, fehérmész habarcsba rakva, a hézagok portland cementtel kikelve, 5 m³ vert fal rakása terméskőből és téglából, fehér meszhabarcsba rakva ugyanolyan meszhabarccsal vakolva, a földnek a kerítés mellőli elplanírozása és megfelelő rézsűkészítés, a kerítés vakolatának, illetve téglahézagainak javítása, 32 fm téglá stulc készítése lépcsőnek a plébánialak felől, és megvalósult 12 fm téglá stulc készítése is lépcsőnek a kálvinista templom felől. Az egyéb kivitelezési munkák magukban foglalták 22,6 fm kóruslépcső készítését tölgyfából, 16 fm tölgyfagerenda elhelyezését a haranglábhoz, a régi, megviselt gerendázat kicserélését (12 fm tölgyfagerenda) és új támgerenda elhelyezését, 10 fm

15 FML, XIII.3. Batthyány család iratai (1686–1888), I.14.d.14. Kegyurasági iratok 1800–1882. Veszprém egyházmegyében kebelezett Kallócsei Esperességben létező Mezőkomáromi plébánia templomnak számadásai.

16 PFEIFFER é. n. (ld. 1. j.) 168–169.

17 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 990/1898.

18 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2274/1898. Rosos esperes az építőmester ajánlatát túl magasnak találta, ezért felkérte Say Ferenc székesfehérvári építőmestert egy másik árajánlat kiállítására, amely jóval alacsonyabb volt. Az esperes szerint a beterjesztett ajánlatban több felesleges pont is van, például ereszcsontra felállítására véleménye szerint nem lenne szükség, ugyanakkor a haranglábak javítása valóban sürgető, mert nagyon korhadtak.

5. Szent Anna-mellékoltár, részlet
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

haranglábfgó kicserélését, a torony lépcsőfokainak kijavítását, 16 fm lépcsőkorlát elhelyezését gyalult, gömbölyű fenyőből, a templomtetőbe három torokgerenda behúzását, 20 m² újra rakását a toronyban, 1,70 fm kerítés és kapu készítését vasalással és festéssel együtt (három darab, négy darab toronyablak zsaluleveleinek festését olajfestékkel, valamint 2 fm kóruslépcsőkorlát készítését egyszerű kovácsolt vasból, egy kóruslépcsőt díszkerettel vasalás és mázolásal együtt, két kétszárnyú bejárati ajtót fenyőből tokkal, vasalással és mázolásal együtt, egy egyszárnyú ajtót, négy ablakot a templomra rámatokban csakis külső szárnyakkal, egy üvegfal elkészítését a szentély oldalfalába egy kétszárnyú ajtóval.

Az 1899. május 9-én készült jegyzőkönyv szerint Rosos István esperes felkérésére Pátzay Ferenc városhídvégi építőmester vizsgálta meg szakértőként az átalakítások megfelelő teljesítését és apróbb hiányokat leszámítva, melyeket a vállalkozó nyolc napon belül javított, tulajdonképpen mindent rendben talált, így Horváth mester május 16-án kiállított számlája alapján kifizetésre került díjazásának utolsó részlete is.¹⁹

Marxreiter A. Viktor pécsi festő 1898. június 22-i, 630 forint összdíjazású tervezete már az év végére megvalósult. A decemberi helyszíni szemlén azonban Rosos István esperes és a kegyúr megbízásából jelen lévő dr. Mihályfi József ügyvéd kifogásolták, hogy a mester az előzetes tervekkel ellentétben a templomhajó oldalfala-

6. Nepomuki Szent János-mellékoltár
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

it nem simára festette „szolid színben”. Marxreiter ki is fejtette a püspöknek szóló válaszában, hogy munka közben úgy ítélte meg, hogy az oldalfalak nem alkalmasak szép, sima felület kialakítására, ezért egy szakmailag szerencsésebb mintázatú, szebb megoldást választott. Az esperes javaslatára azonban az 1898 októberében befejezett munkát csak 1899. március elején fizették ki teljesen, miután felállították az új mellékoltárokat és a szószéket, és ezt követően a festő elvégezte a megbeszéltek szerint az oldalfalak újrafestését, simára javítását.²⁰ Az általa még 1898 nyarán benyújtott ajánlatban egyébként részletes leírás olvasható a templom

19 VÉL, I.1.44. Acta Dioecésana 1674/1899, 1702/1899, 1573/1899, 1401/1899, 3043/1898, 2770/1898.

20 Száz forintot tartottak vissza a díjazásból a teljes javítás elvégzéséig. VÉL, I.1.44. Acta Dioecésana 3367/1898, 960/1899, 852/1899.

belső tereinek tervezett díszítéséről, ornamentikájáról. A főhajó és a szentély mennyezetére egyházi szimbólumokat (Isten báránya, Hit, Remény és Szeretet, Pelikán, Jézus és Mária szíve) terveztek díszes kialakítású ornamensekkel, a beosztások középrészein égszínkék színmezőkben úszó csillagokkal. A hajó és a szentély között húzódó homlokzati részre egyházi feliratot („Dicsőség a magasságban Istennek”, esetleg más latin felirat) szántak. A szentély oldalfalai világos színekben, templomi mintával, szegélyzettel, míg az oszlopok itt és a templom más részeiben is világos színben márványozva, az oszlopfejek metszésekkel díszítve készültek. A főoltár mögötti falszakasz felső szegmensében égszínkék csillagok között egyházi szimbólumot helyeztek el, az oldalsó részekben pedig szőnyeghez hasonló mintát. A sekrestye – a főhajóhoz hasonlóan – oldalfalain sima festéssel, szegélyzettel, míg felső szakaszán égboltot jelképező csillagokkal és egyházi jelképpel készült el.

A kívül-belül megújított templom berendezését Jiratko Albin pécsi szobrász- és oltárépítő-mester 2290 forint 90 krajcár fizetségért vállalta, s elvégzett munkájáért a számlát 1899. március 6-án állította ki. Ennek tanúsága szerint e megrendelés kapcsán készült el a templom két új mellékoltára Szent Anna és Nepomuki Szent János tiszteletére (5–6. kép), s mindkét oltárhoz készült bronzfeszület és kánontábla is. Új szószéket, két új gyóntatószéket, egy áldozópodot, összesen tíz bronz gyertyatartót és egy húsvéti gyertyatartót rendeltek az egyház számára, valamint a sekrestye szekrényének megújítását.²¹ A főoltárkép restaurálását Heimróth József lengyel festő végezte el, aki átfestette a régi, elmosódott oltárképet (7. kép).²²

A felújítást követően Schlakker Károly plébános ismét levélben folyamodott a püspökhöz, s további támogatást kért, hogy a gyönyörűen rendbe hozott épületben lévő rossz padokat még kicseréljék. 1899. augusztus 5-én mellékelte is Cseh András városhídvégi asztalos költségvetését és rajzvázlatait húsz darab, egyenként 2,60 méter hosszú, tölgyfából készült padra vonatkozóan. A plébános ezúttal nem kapott engedélyt. A kegyúr jóvoltából dr. Mihályfi ügyvéd a templom nagymértékű kiadásait követően azt a megállapítást tette, hogy a padok kisebb javítással még hat-nyolc évig megfelelnek. Rosos István esperes szintén a padok beszerzésének

halasztása mellett érvelt a püspöknél. Igaz ugyan, hogy a templom felújítására szánt összegből kétszáz forintot terveztek a fenyezőpadok rendbetételére költeni. Ez azonban nem valósult meg, mert a javítást vállaló Jiratko mester úgy nyilatkozott, hogy a rossz állapotú, célszerűtlen alakú és elrendezésű padozatok helyett célszerűbb lenne teljesen újakat beszerezni. Ám az erre szánt kétszáz forint közel sem elég (Cseh András ajánlata is nyolcszáz forintról szólt), ráadásul ebből az összegből száz forintot kivettek az oltárkép átfestésére. Egyébként pedig az esperes véleménye szerint megfelelő minőségű szárazfával nem rendelkeznek vidéki asztalosok, így azt messzebből kellene hozatni.²³ Végül 1901-ben kapott engedélyt a plébános arra, hogy szigorú feltételek mellett szerződést kössön az asztalossal az új padozat elkészítésére. A szerződés – melyet Schlakker plébános 1901. augusztus 27-én, 89. számú levele mellékleteként juttatott el az Egyházmegyei Hatóságnak – tartalmazta, hogy Cseh András asztalos vállalta a benyújtott tervek alapján a munkát, melyet három hónap alatt kellett teljesítenie beszereléssel együtt. Az összárbból köteles volt tíz százalékot engedni, vagyis 1152 korona a díjazása, amelyet csak részletekben, a munka előrehaladtával párhuzamosan vehetett fel. Az elkészített padokért pedig öt év garanciát vállalt, amely idő alatt köteles volt ingyen javítani a felmerülő problémákat. A régi padokat a templomi pénztár javárá értékesítették.²⁴

A nagyarányú századfordulós renoválást még éppen csak befejezték a templomi szerelvények 1903-as beszerzésével,²⁵ amikor 1904 szeptemberében Schlakker plébános ismét arról számolt be, hogy a tetőzet javításra szorul, állítása szerint a zsindelet az egész tetőt át kell rakni.²⁶

A plébániatemplom bővítése és további renoválások a 20. század folyamán

A mezőkomáromi templom épületének történetében az egyetlen olyan átalakítás, mely a templom eredeti alaprajzi elrendezését, térszervezését némileg módosította, a 20. század elején történt. A templom szűkösségének problémája évtizedek óta megoldásra várt, de az Egyházmegyei Hatóság felé érkezett plébánosi kérések

21 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 959/1899, 984/1899.

22 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2011/1899, 3256/1898.

23 A készítendő pad méretei: lába 5 cm, ülése 3 ½ cm, háta 2 ½ cm, teteje és térdeplő 2 ½ cm vastag tölgyfa padlóval. Padozat 10 m² vastag tölgyfagerendákra 2 ½ cm vastag fenyeződeszkákkal borítva, a padok

feje faragással díszítve és az egész firmisszel behúzva. Így egy darab pad ára 40 forint. VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2575/1899, 3114/1899.

24 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2082/1901., 2545/1901.

25 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 3749/1903.

26 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 3272/1904.

korábban nem teljesültek. Legutóbb Schlakker Károly kérte a templom épületének bővítését rögtön kinevezését követően, ám akkor a belső renoválás sürgetőbbnek bizonyult. 1907-ben a plébános ismét felvetette a nagyobbítás szükségességét, amely a mellékelt tervek szerint 8521 korona 11 fillérbe kerülne. Időközben új esperest, Bendekovics Adolfot nevezték ki a kerület élére, aki 1907. június 27-én a püspöknek írt levélben még nem támogatta egyértelműen a javaslatot. Elismerte, hogy valóban szükség lehet valamilyen megoldásra, hogy a hívek beférjenek a misékre, de meglátása szerint a jelenlegi időszak nem alkalmas efféle beruházásra. Az is megfontolandó, hogy szakértő bevonásával található-e olyan megoldást, mellyel a bővített részben is megfelelően lehet hallani és látni a szentbeszédet, mivel a mostani javaslat esetében a melléképület-toldással ez nem lenne megoldott. Felvetette oldalhajó építésének vagy az oratórium sekrestye fölé helyezésének a lehetőségét is. A plébánossal való egyeztetéseket követően 1908. február 19-én elfogadta a beterjesztett tervet, amelyet Hornig Károly veszprémi püspök engedélyezett azzal a kitételrel, hogy a vállalkozóval úgy kössék a szerződést, hogy az építési költség tíz százalékát csak a befejezést és átvételt követő egy év múlva fizessék ki.²⁷ A bővítésről készített korabeli tervek sajnos nem ismertek. Csupán a vállalkozóval kötött szerződésben foglalt feltételekről tudható, hogy az ifj. Bognár János veszprémi vállalkozóval kötött megállapodás értelmében a mesternek 6039 korona 79 fillér díjazás ellenében vállalt munkát még 1908 tavaszán meg kellett kezdenie, s legkésőbb ez év szeptember 30-ig befejeznie. Az említett összeg tartalmazta az anyagdíjat és a vállalkozó által biztosítandó munkások díját is. Az összeg tíz százalékát, 604 koronát, – a püspök kérésének megfelelően – csak az átadás után egy évvel, az utólagos szakértői vizsgálatot követően, a püspök külön engedélyével fizették ki. A vállalkozó biztosítéku lekötötte minden ingó és ingatlan vagyonát. Az építkezés menetéről nem szólnak a források. A kifizetések alapján azonban úgy tűnik, hogy szeptember elejére a 21 méter hosszú és 5 méter széles oldalhajó kivitelezése befejeződött, Schlakker plébános ugyanis 390 koronát kért a templomi pénztárból az elkészült oldalhajó új padozatainak beszerzésére (8. kép).²⁸

7. Szent Péter és Pál-fooltárkép, részlet
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

A következő évtizedekben jelentősebb beavatkozás nem történt az épületen, de kisebb javítások, a tetőn jelentkező hiányosságok újra és újra előfordultak, például 1911-ben vagy 1913-ban is, amikor egy nagy szélvihar ismét megrongálta a cseréptetőzetet, a torony párkányzatát, valamint a vakolatot. De hasonló eset történt 1920 nyarán is, mikor szintén sürgős javításra volt szükség.²⁹ 1910-ben kívülről újravakolták és lemeszelték az idő(járás) viszontagságai által megviselt falakat.³⁰ 1912-ben a gróf Draskovich Iván-féle mezőkomáromi birtok megszerzésével a mezőkomáromi templom kegyurasága az esztergomi székeskáptalanra szállott. Graefel János préposthelyettes jelezte báró Hornig Károly veszprémi püspöknek, hogy mérnökükkel felmérték a szükséges javításokat, s júniusi levelében már arról számolt be, hogy az elvégzett helyreállítás 3674 korona 40 fillérbe került az előzetesen becsült 3250 korona helyett, mivel a tervezett függőcsatornák helyett fekvő csatornákat szereltek fel, és villámhárítóval is ellátták a templom épületét. A bástyafal helyrehozatalát a következő évre tervezték (de majd csak 1926-ban került rá sor). A vállalkozó a kegyúri és birodalmi építkezéseknél rendszeresen foglalkoztatott mester volt.³¹

1917-ben a kerületi esperes a hozzá tartozó templomok látogatása során megállapította, hogy mindegyik

27 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 581/1900, 1559/1907, 2908/1907, 1144/1908. Gróf Draskovics Iván kegyúr képviselőjeként dr. Mihályfi József ügyvéd sérelmezte, hogy a kegyúr előzetes állásfoglalása ellenében a püspök mégis elrendelte az építkezést, Draskovics gróf ugyanis nem támogatta a plébános javaslatát. VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2332/1908.

28 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 1489/1908, 2684/1908, 2970/1908, 3365/1908, 3694/1908, 4381/1908, 5506/1908., 3372/1911.

29 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 4619/1911, 2444/1913, 3129/1920.

30 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2772/1910, 2837/1910, 3181/1910.

31 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 3253/1913, 7216/1913, 257/1914, 2663/1926.

8. Mellékhajó
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

állapota – a mezőkomáromi is – rendben van, tisztán tartják az épületeket.³²

A templom toronyóráját 1869-ben Keresztes Pál veszprémi lakatos készítette. 1923. augusztus 5-én a mezőkomáromi plébános 49. számú levelében azt írta, hogy az óra már évek óta nem jár, így szeretné megcsináltatni. A benyújtott két árajánlat közül az enyingi órás mestert, Günzl Hermannnt választotta, aki 1924 húsvét vasárnapjáig volt köteles az órát a toronyba hibátlan állapotban visszaállítani 450 kg búza ellenében. Az óra és a fizetségül járó búza Enyingre szállításáról a hitközség gondoskodott. A javításért öt év garanciát vállalt a mester.³³

1926-ban a templomtetőről lefolyó esővíz alámosta a templomot körülvevő, változó magasságú téglakerítést, melyet még Vida Antal építtetett, így azt Schlakker Károly plébános rendbe hozatta. 1927–1928-ban bevezették a villanyt, bádogosmunkát végeztek a torony tetőzetén, valamint ismét javítási munkákat végeztek a külső falazaton, főként az északi oldalon, a toronymál.³⁴

1939. július 24-én Torma József kerületi esperes Schlakker Károly plébános mellett kinevezte Tóth Lajost *administrator in spiritualibusnak*, s átadta a mezőkomáromi plébániahivatal vezetését neki.³⁵ Az esperes 1942-ben látogatást tett Siófokon, Balatonfőlkajáron és Mezőkomáromban. Az április 20-i mezőkomáromi útjáról úgy számolt be, hogy a templom épülete kívül-belül felújításra szorul (hiszen kb. negyven év telt el a Schlakker-féle nagy renoválás óta), a cseréppel fedett tetőn folyamatosan befolyik az eső és a hó, tetemes kárt okozva a tetőszerkezet faanyagában.³⁶

A második világháború pusztulással fenyegető éveiben nevezte ki Mindszenty József veszprémi püspök Tóth Lajost – aki már 1942 óta plébánoshelyettesként működött a községben – Mezőkomárom plébánosává.³⁷ A plébános beszámolója ad tájékoztatást a háború okozta károkról is a községben. 1944. december 3-án este 8 órakor érkeztek meg a szovjetek a faluba. 1945. január végéig állomásoztak ott, majd Mezőkomáromot felszabadították a magyarok. Fíliája, Szabadhídvég azonban orosz kézen maradt, így a frontvonal majdnem három hónapon át az egymástól alig egy kilométerre fekvő két település között húzódott. A plébános írásából kiderül, hogy a Sió hidját felrobbantották, szabadhídvégi híveiről semmit nem tudott a megszállás alatt. A közel héthetes orosz megszállás a két községben összesen tizen-négy áldozatot követelt. A plébániát nem érte nagyobb kár, annak ellenére, hogy az oroszok (mintegy ötven fő) majdnem öt héten át nála laktak, s teljesen kifosztották vagyonából. A templomot viszont több találat is érte, tornyát és a benne lévő két harangot (320 kg és 160 kg) lövés érte. Az épület teteje súlyosan megrongálódott, oldalait belőttek, ablakait, ajtóit a légnyomás bezúzta. Az iratokat feldúlták és részben eltűntek, de a legfontosabbak, például az anyakönyvek megmaradtak. Az összesen mintegy négy hónapon át tartó megszállás alatt harminc lakóház égett le a községben, valamint a plébánia majorja és számos gazdasági épület is. Beszámolójának végén a plébános megjegyezte, hogy az embe-

32 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 1167/1917.

33 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2699/1923, 3899/1923, 4384/1923.

34 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 3329/1926, 4618/1927, 5326/1927, 2987/1928, 3105/1928, 3428/1928. 1944-ben – mintegy tizenöt évvel a beszerelését követően – a Pannonia Áramszolgáltató Rt. jelezte a plébánosnak, hogy tűzveszélyes a villanyvezeték, sürgősen át kell szerelgetni, ellenkező esetben ugyanis kikapcsolják. Egy helyi villanyszerelővel elkészítették a terveket, a munka 1450 pengőbe került, amelynek elvégzését június 1-jén engedélyezte az Egyházmegyei Hatóság. VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2613/1944.

35 A püspöknek írt levelében beszámolt arról is az esperes, hogy nyo-

matékosan kérte Schlakker plébánostól és a fiatal Tóth Lajostól is a hitközségben uralkodó folytonos nyugtalanság és konfliktus rendezését, és hogy ők maguk is törekedjenek a békés együttműködésre. VÉL I.1.44. Acta Dioeciesana 4430/1939.

36 Soraiban többek között kiemelte, hogy a historia domus használatban van, de mindaddig, míg megfelelő irattárszekerényt nem készítenek, az iratokat nem tudják rendesen tárolni. VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 2569/1942.

37 Mivel az esztergomi főszékesegyházi káptalan kegyúri jogaival nem kívánt élni a kinevezés kapcsán, így a püspök Tóth Lajosnak adományozta a plébániát 1945. augusztus 30-án. VÉL I.1.44. Acta Dioeciesana 1703/1945.

rek teljesen elszoktak a templomba járástól, talán soha nem voltak olyan kevesen, mint ebben az időszakban.³⁸

A mezőkomáromi templom történetének második nagy helyreállítása 1958–1964 között zajlott. A háborúban erősen megrongálódott épület legszükségesebb ideiglenes javításait még akkor elvégezték, önerőből a tetőzetet és a falakat javították, a ledöntött tornyot újraépítették. Ezekért a munkálatokért abban az időben kb. három vagon búza értékét fizették ki a vállalkozóknak. Továbbá 1955-ben a megrongált sekrestye kárait szintén kijavították 7500 forint értékben.

A teljes rendbetétel azonban csak 1958-ban vette kezdetét, amikor a külső megújulás első lépéseként június 25-én Tóth Lajos engedélyt és segélyt kért az összesen 120 000 forintba kerülő tatarozásra, melyből 90 000 forintra a hívek áldozatkészségéből már volt fedezet. Július 18-án 10 000 forint segélyt utalt ki az Egyházmegyei Hatóság. A mezőkomáromi római katolikus egyház képviselőtestületének rendkívüli üléséről felvett jegyzőkönyv alapján a Vándor Ferenc egyházmegyei építésmérnök által kiírt felújítási munkával Szuplics Gyula mezőkomáromi és Szigligeti Gyula kádártai építkezési vállalkozókat bízták meg árajánlatuk alapján 53 527 forint díjazással, amely csupán a munkadíj volt, mert a szükséges nyersanyagot az egyházközség biztosította. A jegyzőkönyvben szerepelt az a vállalkozók felé támasztott feltétel is, mely szerint szeptember 15-ig be kellett fejezniük a munkát, s a határidő lejárta után naponta egy százalék kötbért voltak kötelesek fizetni. 1959. január 25-én készült jegyzőkönyvben a képviselőtestület arról határozott, hogy kénytelen kölcsönért folyamodni az Egyházmegyei Hatósághoz, mert nem tudták kifizetni a vállalkozókat az előző évben elvégzett munkáért. A plébános február 10-én felterjesztett levelében írta, hogy a renoválás messze túlhaladta a tervezett kiadásokat, mintegy 139 000 forintba került. Ezért

25 000 forint kölcsönért folyamodott, melyet két éven belül terveztek visszafizetni.³⁹ Vándor Ferenc készített 1963. június 19-én terveket a torony ács- és bádogosmunkálataihoz. Megrajzolta a torony vasszerkezetének és a toronyban elvégzendő ácsmunka 1:20 arányú kiviteli tervét.⁴⁰ A javítási munkákhoz, az állványozásra, a lakatos- és bádogosmunkákra az Országos Műemléki Felügyelőség megadta az engedélyt, a belső helyreállítás és festés tekintetében azonban részletesebb tájékoztatást kértek – színvázlatokkal kiegészítve – a régi festés állapotáról készített fényképes dokumentációval.⁴¹ Az nem volt kérdés, hogy az épület festésére szorult, hiszen az 1899-es nagyobb felújítás óta meglehetősen rossz állapotba kerültek a falak, s a háború okozta sérülések tovább rontották a helyzetet. Vándor Ferenc javaslatára a helyszíni szemlét követően Imrik László mérnököt bízták meg az elektromos falszigetelési munkák elvégzésével 12 671 forintért, s megszavazta a mezőkomáromi római katolikus egyház képviselőtestülete, hogy a szükséges engedélykészerítést követően haladéktalanul kezdődjön meg a helyreállítás. Azért volt szükség erre a szigetelési módra az építész szerint, mert a talajvíz erősen „felhúzódt” a falakon, s az átnedvesedett felületeken nem lett volna tartós az új festés sem. Tóth Lajos építkezési segélyt kért a belső felújításokhoz, melyek már sürgetően szükségesek voltak, például az ún. kistemplom vagy oldalhajó vakolata annyira elázott, hogy bármikor leszakadhatott. A festés 1964-ben valósult meg, Radács László veszprémi festőt bízták meg 60 000 forint díjazásért, melyből 10 000 forint segélyt biztosított az Egyházmegyei Hatóság.⁴²

A templomi épületek állagáról 1972-ben összeállított felmérés szerint a mezőkomáromi templom épülete körülbelül hetven százalékban volt használható. A tetőszerkezete, a nyílászárók megfelelőek voltak, a falak salétromosak, de épek. Fűtés viszont nem volt,

38 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 122/1945; VÉL, I.1.44. a. 1190/1945.264r, gépelt, VÉL, I.1.44. a. 1190/1945. 59r–64v, nyomtatott, *Folytonos fegyverpogás közepette. Források a veszprémi egyházmegye második világháborús veszteségeiről* I. Szerk. VARGA Tibor László. Veszprém, Veszprémi és Érseki Főkáptalani Levéltár, 2015. 152–153, 369–371.

39 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 283–4/1958, 283–5/1958, 283–6/1958, 283–1/1959.

40 Korábban, a helyreállítás kezdetén a tervezett bádogosmunka meghiúsult. 1959. február 27-én lehetősége nyílt az építésznek száz tábla bádóg megvásárlására. Akkor úgy látszott, hogy a soron következő két felhasználási hely Mezőkomárom és Pula lesz. E két hely számára az Egyházmegyei Hatóság segélyt szándékozott folyósítani. E segélyek terhére Vándor Ferenc felvett hat-hatezer forintot. Ezen összegeket odaadta a bádogosmesternek, s levélben értesítette a két plébániát, hogy az ötven-ötven tábla bádóg vasúttállomásról történő elszállításáról gondoskodjanak. A száz tábla bádógot Lukács György

fivére, Elek vásárolta és adta át a mezőkomáromi és tapolcai állomásokon az alábbi elszámolás szerint: 421 kg és 432 kg (ötven-ötven horganyzott vaslemez), 126 és 168 forint vasúti fuvar díjával. A Pulára szánt anyag a toronyfedésnél nyert felhasználást. A mezőkomáromi munka azonban anyagi nehézségek miatt nem készült el. Tárolták őket, míg május 8-án írt Vándor Ferenc Tóth Lajos plébánosnak, hogy legalább negyvenöt lemezt adjon fel István István kaposvári bádogosmester címére a somogyhárságyi és a szuloki csatornák elkészítésére. A táblák mérete 100 × 200 centiméteres volt. Június 8-án telefonon egyeztetett Vándor Ferenc a mezőkomáromi plébánossal, aki elmondta, hogy negyvenöt lemezt feladott a megbeszéltek szerint, s 140 forintba került a szállítás. Öt tábla maradt a településen. A visszaszolgáltatott bádóganyag árát jóváírták a korábban felvett kölcsönbe. VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 283–3/1961, 283–4/1961.

41 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 283–5/1959, 283–6/1959.

42 VÉL, I.1.44. Acta Dioeciesana 283–3/1963, 283–4/1963, 283–3/1964.

9. Orgona
Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom
(fotó: Csomortány Levente)

és a téglakerítés is romos a templom körül.⁴³ 1990-re azonban megint arról számoltak be a források, hogy amikor Pék Lőrinc adminisztrátor átvette a mezőkomáromi és lajoskomáromi plébániákat, az előbbi plébániatemplomának épülete kívül és belül egyaránt, valamint a falak és a tetőzet is megújulásra szorult.⁴⁴ Források azonban egyelőre nem állnak rendelkezésre az épület változásai, történetével kapcsolatban. A *Fejér Megyei Hírlap*ban egy 1998. május 2-i hír arról tudósított, hogy a katolikus templom felújítása a végéhez közelít. Eszerint önerőből körbeszigetelték, felújították a tetőszerkeze-

tét, külső homlokzati javításokat végeztek, s amennyiben a költségvetés engedi, tervezték a templomtorony felújítását is.⁴⁵ Tóth Lajos és Pék Lőrinc plébánosokat követően 2009 óta Lajoskomáromból látják el a lelki szolgálatot (a 2015. év kivételével, amikor Mezőkomárom Enyinghez tartozott).

A harangok és az orgona

A mezőkomáromi plébániatemplom harangjairól szóló legkorábbi forrás a templom építésének idejéből származik, amikor 1746. január 21-én Borsoshy Péter plébános a számtartótól kért búzát az új templom harangjainak megvételére. Ezt követően sokáig nem kerülnek említésre a fellelhető iratanyagban.

Egy 1915. szeptember 1-jei felmérés szerint a mezőkomáromi templomban ekkor három darab (500 kg, 250 kg és 100 kg súlyú) bronzból (20% ón és 80% réz ötvözet) készült harang volt. A két kisebbet 1916 szeptemberében „a katonai igazgatás tulajdonába átvették 2482 fillér térítés ellenében”, tehát egy nagy harangja maradt a templomnak. Ennek ellentmond azonban, hogy 1928-ban Schlakker Károly plébános kéréssel fordult a veszprémi püspökhöz, melyben arról panaszkodott, hogy a háborúban elvitték a nagyharangot, így két kisebb harangja maradt a templomnak, amelyeknek viszont gyenge a hangja, a távolabbi házakban már nem lehetett hallani. A hívek vettek ugyan önerőből egy újat (180 kg), de lehetséges, hogy erre a harangra gondolt a plébános, amikor azt írta: „A szegény Tóth Árpád által készített harangot is be kellett cserélni, nem jött meg a hangja.” Kránitz Kálmán veszprémi püspök engedélyezte 1000 pengő felvételét a templomi pénztárból két harang beszerzésére. A plébános köszönőlevelében említette, hogy a Wlazer-cég által készített harangok szépen sikerültek, külön-külön és együtt is szépen szólnak. A második világháborúban lerombolt toronnyal a harangok is odavesztek. 1947-ben 30 000 forint értékben Szlezák Rafael harangöntő öntött két kisebb harangot Rákospalotán, melyek a helyreállított toronyba kerültek. Ezek ún. ajkai meghajtásos rendszerrel szólnak meg, amely a harangot a húzókar két oldalán lengeti. A nagyharangot pedig Gombos Lajos készítette Órbottyánban, 1985-ben. A nagyharangot az

43 1972-es felmérés az általános állapotról. Összesítő az egyházi épületek állagának felméréséről. H. n., Székesegyházi-Pápai Főesperesség, 1972.

44 VÉL, I.1.44. Acta Dioecésana 51/1990.

45 SAJTOS Lajos: Mezőkomárom templomai. *Fejér Megyei Hírlap*, 1998. május 2., 7.

említett meghajtásos rendszer nem tudta kiszolgálni, így azt hamar visszaalakították kézi meghajtásra, így a templom bejáratáig lelógó kötéllel lehet vele ejtősen harangozni.⁴⁶

A plébániatemplom orgonájával kapcsolatban az egyik legkorábbi említés Jankó Gábor plébános 1852. augusztus 1-jén kelt levelében olvasható, amikor a templom pénztárából 90 pengőt rendeltek az orgona javítására, s a javítással a megbízható, Kistormásból származó Georgius Mirczet bízták meg. 1871-ben Vida Antal arról panaszkodott, hogy a mintegy huszonöt évvel azelőtt megtisztított tizenkét változatú orgona meglehetősen rossz állapotban van, a hangja „botránnyosan nyekergő”, ezért javításra szorul. Ezzel egybeeseng a Batthyány család kegyurasági iratai között fellelhető német nyelvű költségvetés másolata, melynek eredeti példányát 1871. június 9-én juttatták el a mezőkomáromi plébánosnak (magát a másolatot Farkas Imre tiszttartó készítette). Karl Weis nagykanizsai orgonaépítő-mester ajánlata alapján megújították az orgonát. 1896-ban ismét javításra szorult az orgona, Schlakker plébános két árajánlatot, Szalay és Angster mester költségvetéseit terjesztette elő a püspöknek, aki utasította Rosos István esperest, hogy személyesen nézze meg Mezőkomáromban, hogy melyik lenne kedvezőbb megoldás: megjavíttatni a régi orgonát vagy újat készíttetni. Az esperes Angster József pécsi mester véleményét tolmácsolta, aki szerint 307 forintba kerülne a javítás, de nem lenne tartós, mert igen rossz állapotban van már a régi orgona. Ajánlata

egy új, tízváltozatos orgona építése volt. Az esperes javaslata a szakvélemény figyelembevételével az volt, hogy a plébános egy nyolcváltozatos orgonára kérjen ajánlatot, s a régit számíttassa bele az új árába, magát az orgonaszekrényt pedig csak javítsák. Az új orgonát végül Angster mester készítette el 1897-ben 1232 forint értékben. 1911-ben az orgona használhatatlanná vált, mert a sípok megteltek porral és a fúvója elrepedt. A javítást Kovács Menyhért veszprémi orgonakészítő-mester végezte. Később a háborúban az orgona sípjait elkobozták. 1925-ben ennek rendbetételével már magát a készítő, Angster mestert bízták meg (4000 pengő díjazás ellenében). Torma József esperes 1942-ben tett látogatásakor többek között feljegyezte, hogy a tatarozásra szoruló templomban az orgonát is újra kell festeni, hogy a szekrénye oldalán „dísztelenkedő” feliratok eltűnjenek. A mezőkomáromi plébániatemplom orgonája Horváth Cirill 1951–1972 között feljegyzett orgonafelmérésében is szerepel, melynek tanúsága szerint a húzógombos, mechanikus orgona gyönyörű barokk szekrénnel rendelkezik (9. kép).⁴⁷

Árvai-Józsa Kitty

művészettörténész, tudományos segédmunkatárs

Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Művészettörténeti Intézet

Arvai-Jozsa.Kitty@btk.mta.hu

46 VÉL, I.1.44. Acta Dioecesisana 711/1923, 2887/1928, 2233/1928, 1885/1928, 283–4/1963.

47 VÉL, I.1.44. Acta Dioecesisana 596/1852, 1667/1871, 149/1897, 692/1897, 3004/1911, 755/1925, 2569/1942, VÉL, VIII.31. Horváth Cirill orgonafel-

mérése: 1951–1972; FML, XIII.3. Batthyány család iratai (1686–1888), I.14.d.14. Kegyurasági iratok 1800–1882, Veszprém egyházmegyében kebelezett Kalocsai Esperességben létező Mezőkomáromi plébánia templomnak számadásai.

The Parish Church of Saints Peter and Paul in Mezőkomárom

The parish church in Mezőkomárom was built on the initiative of the parish priest, Péter Borsothy, and Count Lajos Batthyány. Its foundation stone was laid by Márton Padányi Bíró, Bishop of Veszprém, on 23 June 1742. The church was probably completed by the start of 1746.

The history of the church between 1750 and 1880 is hardly known, and is only mentioned in a few canonical visitation documents. From the mid-nineteenth century onwards, however, the sources reveal that the church underwent numerous restorations and several major renovations, mostly to repair the roof. The church building was in extremely poor condition prior to the comprehensive renovation carried out in 1898–1899. This renovation was initiated by the parish priest, Károly Schlakker, and work began in August 1898 following plans by Sándor Horváth, a master builder of Veszprém, A. Viktor Marxreiter, a painter of Pécs, and Albin Jiratko, the expert in charge of restoring the furnishings and fittings. Although this major renovation project had only just been completed by the time the liturgical equipment was procured in 1903, in September 1904 Father Schlakker once more issued a report about the poor condition of the roof.

The building of the church in Mezőkomárom has only been altered once in its history in a way that affected its original groundplan and spatial arrangement, in the early twentieth century: the idea of expanding the building had been raised several times before, but in 1907 the parish priest was granted permission to implement the now essential expansion. Sadly the plans for the reconstruction have not survived.

The effects of the Second World War were reported by the then-priest, Lajos Tóth. The clergy house was not seriously damaged, but the church building suffered several direct hits. The roof was severely damaged, the side walls were struck by bullets, and the windows and doors were blown out by explosions. The second major renovation of the church in Mezőkomárom was carried out in 1958–1964: the task was assigned by Ferenc Vándor, diocesan engineer, to the contractors Gyula Szuplics and Gyula Sziglieti.

According to the survey on the condition of ecclesiastical buildings conducted in 1972, the church in Mezőkomárom was approximately 70% utilisable: the roof structure and the windows and doors were in acceptable condition, and the walls, while suffering from rising damp, were intact. By 1990, however, the walls and the roof were once again in need of repair. There are no available sources concerning the changes carried out to the building. An article published in the county newspaper (*Fejér Megyei Hírlap*) in 1998, however, reported that the renovation of the Catholic church was nearing completion. According to the article, the church had used its own funds to insulate the building, renovate the roof structure, and repair the exterior facade, while there were also plans to restore the tower.

Kitty Árvai-Józsa
art historian, assistant research fellow
Institute of Art History, Research Centre for the Humanities
Arvai-Jozsa.Kitty@btk.mta.hu

TÁRGYSZAVAK

Mezőkomárom, Szent Péter és Pál-plébániatemplom, templomépítézet, építéstörténet, restaurálástörténet

KEYWORDS

Mezőkomárom, Parish Church of Saints Peter and Paul, church architecture, building history, restoration history